

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ТА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ВОРОБЕЙ П.А.,

доктор юридичних наук, професор
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.21

СУСПІЛЬНІ НАСЛІДКИ ДІЇ ЗАКОНУ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Аналізуються можливі суспільні наслідки застосування закону про кримінальну відповідальність. Пропонуються рекомендації щодо доцільності прийняття закону та його ефективності й корисності для суспільства.

Ключові слова: доцільність закону; суспільні наслідки; ефективність закону; кримінально-правова політика; кримінально-правове регулювання; кримінальне покарання; кримінально-правові засоби..

Анализируются возможные общественные следствия применения закона об уголовной ответственности. Предлагаются рекомендации относительно целесообразности принятия закона и его эффективности и полезности для общества.

Ключевые слова: целесообразность закона; общественные следствия; эффективность закона; уголовно-правовая политика; уголовно-правовое регулирование; уголовное наказание; уголовно-правовые средства.

Possible public consequences of application of the law on a criminal liability are analyzed. Recommendations concerning expediency of adoption of law and its efficiency and utility for a society are offered.

Keywords: expediency of the law; public consequences; efficiency of the law; the criminal-ly-legal policy; criminally-legal regulation; criminal punishment; criminally-legal means.

Закон про кримінальну відповідальність у своїй дії повинен завжди бути певною мірою обмежений, бо він не є і не може бути корисним для суспільства. Це своєрідна отрута (закон), яку треба вживати як ліки, лише певною дозою, це обопільно гострий ніж, користуватися яким треба надто обережно, бо, орудуючи таким знаряддям, держава ранить свої руки, караючи своїх громадян (особливо невинних, а таких випадків достатньо), позбавляючи їх волі та обмежуючи їх конституційні права і свободи. На концепції не корисності, а необхідності кримінального покарання правова держава має будувати свою кримінально-правову політику.

Кримінально-правове регулювання, кримінально-правова заборона і кримінальне покарання лише у певних випадках і лише у певних межах може бути виправданим. Це повинні бути випадки і межі, обумовлені лише необхідністю, а може, і взагалі крайньою необхідністю, коли інші засоби недостатні, коли без застосування кримінального покарання обійтися неможливо.

Іноколи можна почути таку думку, що закон про кримінальну відповідальність чи окремі його положення є суспільно корисними. Найчастіше цю оцінку дають такій обставині, що виключає злочинність діяння, як необхідна оборона (ст. 36 КК України). А чи буде корисним позбавлення життя людини при захисті від її нападу? Звичайно, це правомірно і необхідно, але ж хіба корисно? А як можна вважати корисним закон про кримінальну відповідальність взагалі, згідно з яким раніше вбивцю засуджували до смертної кари і страчували? Закон про кримінальну відповідальність подібний до пістолету: не корисний, а лише необхідне знаряддя захисту.

Визнаючи закон про кримінальну відповідальність і практику його застосування (дію, чинність) не корисними, а лише необхідними, слід зробити важливі практичні висновки:

- в міру можливості обмежити коло кримінально-правових заборон і визнавати злочином лише таке діяння, яке має всі ознаки злочину, і передусім головну ознаку – суспільну небезпечність злочину;

- лише там і тоді, де і коли інші засоби, заходи (цивільно-правові, адміністративні, дисциплінарні) не дають належного ефекту, можна застосовувати кримінально-правові засоби су-

спільного регулювання, кримінально-правові заходи державного примусу.

При рівній ефективності вищеназваних засобів повинні застосовуватись будь-які інші, але не кримінально-правові. Ці висновки надзвичайно важливі, тому що Кримінальний кодекс ще має достатньо діянь, які за своєю суспільною небезпечністю не досягають до рівня злочину і на які, окрім усього іншого, зайво витрачаються сили, кошти, час, вкрай потрібні на боротьбу зі злочинністю.

Засоби масової інформації також переповнені різними пропозиціями щодо встановлення все нових і нових кримінально-правових заборон, про встановлення кримінальної відповідальності за ті діяння, які не досягають ступеня суспільної небезпечності злочину. Що вже говорити про закони України «Про засади запобігання та протидії корупції» і «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» від 11.06.2009 р. Аналізуючи тексти цих нормативних документів, просто дивуєшся фантазії наших законодавців. Багато положень вказаних законів просто не витримують ніякої критики. Дякувати Богові, що ці законодавчі перли Законом України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції» від 21 грудня 2010 р., канули в Лету. А що можна сказати про податкове законодавство? Але ж, як кажуть у нас в народі, «ще не вечір».

У ч. 1 ст. 209 КК України встановлена кримінальна відповідальність за «...вчинення фінансової операції чи укладення угоди з коштами чи іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, а так само набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів». Юридична природа цієї норми така, що тут йдеться про доходи від вчинення злочинів, але не пропонується посилення боротьби з цими злочинами, а вважається доцільним перенести кримінально-правові засоби регулювання на фінансово-кредитні операції.

Відомий бельгійський юрист А. Принс ще понад сто років тому писав: «Законодавець, що вірить у всемогутність покарання чи у букву закону, негідний для створення законів» [1, с. 81].

Можливості закону про кримінальну відповідальність дуже обмежені, і він (закон) може не все. Надзвичайно обережно треба застосовувати закон. Життєве правило «не нашкодь» повинне бути для законодавця найважливішим [2, с. 125-136]. Відомий філософ Г. Спенсер мав усі підстави стверджувати, що некомпетентний законодавець постійно збільшує людські страждання, силкуючись їх зменшити. Кожний закон про кримінальну відповідальність має не тільки позитивні якості (необхідне знаряддя захисту), але й чималі негативні наслідки, за якими стоять пересічні громадяни і їхні долі. Це особливо стосується кримінальної правотворчості. Ці наслідки закон додає до наслідків злочину, у такий спосіб збільшуючи їх. Тут ми лише констатуємо ці наслідки, ухиляючись від того, що вони необхідні, вимушені і неминучі. Але надто важливо прагнути до їх зменшення, використовуючи для цього усі можливості.

На жаль, але, як зазначено в газеті DT.UA № 4 від 5 лютого 2011 р., «законами стають не суспільно значущі пропозиції, а примхи окремих людей». І це реалії нашого життя.

Вкотре знову слід наголошувати на тому, що не можна господарювати кримінально-правовими засобами, не можна законом про кримінальну відповідальність втручатися у вирішення господарських питань. Історія вже давно довела, що командно-адміністративні засоби і методи господарювання ніколи не були ефективними. Взагалі потрібно заборонити кримінально-правові засоби господарювання. Це особливо стосується фінансово-кредитної діяльності. Законом України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» та Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів та зловживанню ними» від 15 лютого 1995 р. Кримінальний кодекс 1960 р. було доповнено ст. 229-12, якою передбачалась кримінальна відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів. Аналогічну відповідальність за цей злочин передбачає і ст. 306 КК України, а саме: «розміщення коштів, здобутих від неза-

конного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах або використання таких коштів для придбання об'єктів майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих чи інших потреб, або використання таких доходів (коштів і майна) з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів».

Згідно з цією нормою, слід перевіряти, доказувати чи спростовувати всі фінансові операції. А хіба ж це можливо? Чи є на сьогодні у держави такі можливості (кошти, сили, засоби)? Напевно, ні. Тоді такі перевірки будуть провадитись за заявами, надуманими мотивами тощо. До чого це призведе – здогадатися не важко. За такі операції не може бути відповідальності, коли на такі перевірки будуть спрямовані навіть усі сили правоохоронних органів, якщо це без доказів того, що ці кошти здобуті від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів.

Тоді виникає логічне запитання. Навіщо ж тоді подвійна відповідальність за незаконний обіг наркотичних засобів і психотропних речовин і за розміщення фінансових коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів?

Шкідливість заборони у ст. 306 КК України не тільки в тому, що вона паралізує фінансово-кредитну діяльність, але й безпідставно встановлює кримінальну відповідальність, оскільки давно доведено і зрозуміло, що вчинення навіть злочинних дій, які передбачені Кримінальним кодексом, відносно викраденого майна (наприклад, знищення викраденого – ст.194 КК) кримінальна відповідальність може наставати лише за викрадання і не може – за знищення цього ж майна [3, с. 76].

Боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів потрібно обов'язково посилювати, але не такими методами і ціною. Тут негативні наслідки кримінально-правової новели набагато перевищують її позитивні можливості та ефективність. Вищезазначене дає можливість дійти висновку про те, що перш ніж приймати той чи інший закон, треба його всіляко проаналізувати та вивчити можливі суспільні наслідки дії такого закону.

Це дасть можливість з'ясувати його користь для держави і суспільства та забезпечити конституційні права і свободи людини і громадянина.

Список використаних джерел:

1. Принс А. Преступность и репрессия: Уголовно-юридический очерк. – М., 1898.
2. Москвин С.А. Г. Спенсер против тоталитаризма // Социологические исследования. – 1992. – № 2. – С. 125-136.
3. Про практику застосування судами України законодавства у справах про розкрадання державного та колективного майна: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 вересня 1981 р. № 7 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних та цивільних справах. – К., 1995. – С. 76.

Надійшла до редакції 23.05.2011

ЦУРКАН О.В., здобувач
(Львівський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 351.74.08

ВПЛИВ КОМПОНЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ УСТАЛЕНОСТІ НА ФАХОВУ ПІДГОТОВКУ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ

Стаття присвячена розкриттю професійної усталеності працівника міліції, що відображає сукупність цілей, які висуває перед собою співробітник у професійній діяльності, а також засоби їх досягнення.

Ключові слова: професійне становлення, правоохоронець, професійна усталеність, професіоналізм, службова діяльність, спрямованість правоохоронця, світогляд особистості правоохоронця, особливості діяльності правоохоронця, професійно значимі якості.

Стаття посвящена раскрытию профессиональной устойчивости сотрудника милиции, отображающей совокупность целей, которые выдвигает перед собой сотрудник в професси-

